

УДК 32(091)-042.62:378

Тетяна Мадрига, Юлія Кобець

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

В статті здійснено спробу дослідження особливостей розвитку політичної науки і форм професійної комунікації в таких країнах, як Сполучені Штати Америки, Канада, Франція, Великобританія, Чехія, Україна, Росія, Білорусія, Молдова, Узбекистан. Зроблено висновки про різні часові періоди інституціоналізації політичної науки в досліджуваних країнах, що пов'язано з особливостями історичного розвитку.

Ключові слова: політологія, політична наука, асоціація, політика, вища школа.

Продовження. Початок в попередньому випуску

(Вісник Прикарпатського університету. Політологія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: ЛПК, Вип.12. 2018. С.36-46.)

Варто зазначити, що у пострадянських країнах політологія є відносно молодою наукою, яка була введена як наукова і навчальна дисципліна з перших років здобуття ними незалежності. Визнання політичної науки на пострадянському просторі стало необхідним атрибутом університетських освітніх програм. З тих пір у всіх пострадянських країнах почали функціонувати факультети і кафедри, що спеціалізувалися на цій дисципліні та випускали сотні і тисячі студентів, які отримали дипломи політолога.

Розглянемо особливості становлення політичної науки в Білорусі. Н. А. Антанович, С. В. Решетніков, Н. В. Ляхович-Петракова виділяють наступні етапи інституціоналізації політичної науки в Республіці Білорусь: 1) становлення білоруської політології як навчальної дисципліни в початковий період суверенної державності (1990-1996 рр.); 2) розвиток політології як наукової дисципліни (1997-2001 рр.); 3) формування політичного знання, орієнтованого на практичне використання (з 2002 р. теперішній час) [21, с.65].

Першою інституційною формою політичної науки в Республіці Білорусь стала кафедра політології Білоруського Державного Університету (БДУ), створена в 1991 р. Через рік співробітники кафедри ініціювали відкриття відділення політології, а також створення Ради із захисту докторських дисертацій з політичних наук при БГУ. Випускникам відділення передбачалося присвоювати кваліфікацію «Політолог. Викладач соціально-політичних дисциплін у вищих та середніх навчальних закладах» [20].

У Республіці Білорусь студенти можуть навчатися за двома напрямками спеціальності «Політологія» – політико-юридична діяльність (з кваліфікацією політолог-юрист) і політичний менеджмент (з кваліфікацією політолог-менеджер) Згідно державних класифікаторів, отримання кваліфікацій «Політолог-юрист» і «Політолог-менеджер» відноситься до напрямку освіти «Комунікації» [17].

У Білорусі політологія як навчальна дисципліна викладається в усіх без винятку вузах, розроблений державний стандарт з предмету «Політологія» для вищих навчальних закладів. Динаміку інституціоналізації політології відображає підготовка кадрів вищої кваліфікації в сфері політичних наук. Докторантура і аспірантура з

політичних наук існує в БДУ, в Республіканському інституті вищої школи, а також в Академії управління при Президентові Республіки Білорусь [22, с.64].

В країнах ЄС освітній процес для отримання спеціальності «політолог» повинен охоплювати такі предметні області, як: 1) політична теорія, історія політичних ідей; 2) методологія; 3) політична система власної країни і Європейського Союзу; 4) порівняльна політологія; 5) міжнародні відносини; 6) державне управління і політичний аналіз [17, с.108]. Навчання студентів-політологів в Білоруському державному університеті ведеться з урахуванням всіх вищезазначених предметних областей і вимагає вивчення кількох циклів дисциплін: 1) соціально-гуманітарних, 2) загальнонаукових та загальнопрофесійних, 3) спеціальних дисциплін; 4) дисциплін спеціалізації.

В Росії політологія як наука і навчальна дисципліна виникла в період радикальної зміни одного суспільно політичного ладу на інший, тому зазнала впливу радянського суспільствознавства з накопиченими марксистсько-ленінськими теоретико-методологічними традиціями вивчення сфери політики. При цьому зародження політології неминуче супроводжувалось запозиченнями основ американської і західноєвропейської політології [3, с.17]. Перша докторська ступінь з політичної науки була присуджена в червні 1991 р в Москві. З цього моменту було захищено понад 3000 кандидатських і 500 докторських дисертацій.

У Росії на даний момент існує понад 280 кафедр політології, де працює більше 3000 викладачів. За даними міністерства освіти в даний час набір студентів за спеціальністю «Політологія» здійснюють 10 університетів (включаючи Московський, МДІМО, Алтайський, Воронежський, Казанський, Пермський, Санкт-Петербурзький, Саратовський, Тульський і Уральський). Крім того, функціонують такі наукові асоціації, як Російська асоціація політичних наук, Російська асоціація міжнародних досліджень, Євразійська мережа політичних досліджень, випускаються монографії, підручники та спеціалізовані журнали.

З 2000-го року за наказом Міністерства освіти і науки політологія в вузах викладається фактично як факультативна дисципліна. Це означає, що на неї відводиться 72 години яких, з як мінімум, половина відводиться на самостійну роботу, а друга половина – на аудиторні заняття, що становить 9 лекцій та 9 семінарських занять. На багатьох негуманітарних спеціальностях політологію не викладають взагалі, і студенти немотивовані на знання політичної системи сучасної Росії, розуміння сенсу своєї участі в політичному житті і реалізацію своїх політичних прав і можливостей.

Найважливішою проблемою російської політології, деякі експерти вважають залежність політологічного дискурсу від держави, що робить політологів заручниками російської політичної еліти, її інтересів, бажань і ментальних особливостей. У зв'язку з цим недоліки політології в Росії пов'язані з тим, що: 1) російська еліта куди більш безграмотна і самовпевнена, ніж самі претензійні політологи, і тому вважає, що якщо їй вдалося завладати владою – то вона, хоча і не вчилася політології, але розуміє в політиці більше самих політологів; 2) будучи дефектною елітою, вона не пов'язує своє майбутнє з майбутнім країни, а тому не здатна сама генерувати стратегічні цілі суспільного розвитку; 3) якщо вона і готова часом прийняти на озброєння заходи, пропонувані політологами для досягнення її цілей, то вже практично ніколи не здатна сприйняти попередження останніх, просто не замислюючись, що за безпосередніми результатами її тактичного успіху стоять нищівні стратегічні поразки [30].

З 1 вересня 1990 року в Молдавському держуніверситеті починається викладання курсу політології, а в лютому 1991 року там виникла перша кафедра політології. В цей же час практично у всіх вузах створюються кафедри політології, які поступово об'єднуються з іншими кафедрами суспільствознавчого циклу. У всіх вузах

Молдови збережений обов'язковий курс політології. У Молдові розвивається національна система підготовки кадрів в галузі політології, провідну роль в цьому процесі відіграє Молдавський державний університет, який з 1993-94 рр. здійснює навчання студентів за спеціальностями «Історія та політологія», «Політологія і право», «Міжнародні відносини». У 1995 р. На основі відділення політичних наук в МДУ був створений Факультет політичних і адміністративних наук, який готує студентів за такими спеціальностями «Політологія», «Правова освіта та політологія», «Публічна адміністрація», «Міжнародні відносини». З 2001 р. змінено назву на Факультет міжнародних відносин, політичних і адміністративних наук [15, с.10].

Перші кафедри політології в Узбекистані були створені в Національному університеті Узбекистану і Ташкентському Державному Інституті Сходознавства наприкінці 1991 – початку 1992 рр. До кінця 1996 р. завершилося формування аналогічних кафедр в більшості університетів і інститутів гуманітарного профілю. У 1993 р. створено Університет світової економіки і дипломатії, Академію державного і суспільного будівництва при Президентові Республіки Узбекистан. В 1997 р був створений Центр вивчення громадської думки. Одним з пріоритетних напрямків національної політології в Узбекистані є також дослідження проблем міжнародних відносин, проблеми регіональної безпеки. Видається спеціалізований журнал «Міжнародні відносини». Більшість аналітичних організацій в Узбекистані є державними – Інститут стратегічних і міжрегіональних досліджень при Президентові Республіки Узбекистан (ІСМІ), Центр політичних досліджень, Інститут вивчення проблем громадянського суспільства [1].

Процес ціленаправленого формування державної ідеології в Узбекистані не міг не позначитись на функціонуванні політичної науки, незважаючи на її інституційне оформлення. Після виходу в 2001 р. книги І. Карімова «Ідея національної незалежності: основні поняття і принципи» поняття державної ідеології активно увійшло в політичний дискурс. 18 січня 2001 року президент Узбекистану видав розпорядження про впровадження в систему освіти нового навчального курсу «Ідея національної незалежності: основні поняття і принципи». 26 серпня 2007 р. було прийнято Постанову Президента «Про вдосконалення пропаганди національної ідеї і духовно-просвітницької роботи», яке ввело трактування «ідеї національної незалежності» в якості науки про державну ідеологію Узбекистану. Як зазначив у своїй роботі Іслам Карімов, «головна мета ідеології національної незалежності – об'єднувати народ в ім'я великого майбутнього, спонукати кожного громадянина ... до життя з почуттям постійної відповідальності за долю своєї Батьківщини». Наслідком подібної ідеологізації стала заборона в Узбекистані політології як науки [12].

Більш того, незважаючи на широкий розвиток політології і інтерес до даної сфери знань серед науково-гуманітарних кіл в Узбекистані в 1990-х –початку 2000-х р., на початку 2013 р. всі профільні політологічні факультети і кафедри, а також Дисертаційна рада із захисту докторських і кандидатських дисертацій з політології були закриті. Таким чином, було припинено підготовку фахівців в галузі політології. При цьому варто відзначити той факт, що, хоча університети Узбекистану більш не випускали кваліфікованих кадрів в сфері політичних наук, політологія як академічна дисципліна протягом ще деякого часу викладалася і була необхідною поряд з іншими курсами соціально-гуманітарної спрямованості. Кафедра політології, що функціонувала на базі Національного університету Узбекистану після закриття спеціальності «Політологія» не займалася підготовкою фахівців безпосередньо в сфері політичних наук, а забезпечувала викладання політології на інших факультетах вищого навчального закладу [26].

24 серпня 2015 р. Міністр вищої і середньої спеціальної освіти Республіки Узбекистан Алішер Вахабов видав Указ № 310, в якому озвучив рішення про скасування викладання політології у ВНЗ країни. Формальним приводом до такого рішення послужив той факт, що теми предмета дублюються з іншими науками, у політології немає наукової методології, а навчальна література заснована тільки на західних джерелах, не містить національного наукового доробку і не висвітлює «узбецьку модель» розвитку [5]. За наказом Міністерства вищої і середньої освіти Узбекистану, з 2013-2014 навчальних років у країні припинили випуск політологів. Останні дипломи за спеціальністю «Політологія» видали випускникам ще у 2013 році.

Один з найвідоміших узбецьких політологів Фархад Толіпов порівнює такі дії Міністерства освіти Узбекистану із боротьбою Радянського Союзу зі лженауками, до числа яких належали генетика, кібернетика, геополітика тощо [4].

З прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року і зміною фундаментальних основ політико-державного устрою були оформлені новий конституційний лад і закладено правові основи демократичних інститутів, що створило умови для становлення нової політичної системи і формування держави нового типу. Одночасно із зміною характеристик політичного простору і появою нових суб'єктів політики розвинулася вітчизняна політична наука. Впродовж останніх років політологія зайняла вагоме місце в університетських програмах навчання студентів серед дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Однак так було не завжди.

Політологія як офіційно визнана академічна дисципліна з'явилася в пострадянських країнах в результаті Рішення ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР №327 від 13 березня 1987 р., яке наказало Державному комітету з науки і техніки спільно з Міністерством вищої і середньої освіти, Академією наук СРСР «переглянути і затвердити номенклатуру спеціальностей наукових працівників ... відповідно до нового переліком спеціальностей з підготовки фахівців з вищою освітою» [24, с.498].

Вже у 1989 р. Державним комітетом СРСР з науки і техніки було офіційно затверджено номенклатуру спеціальностей наукових працівників під загальною назвою «Політичні науки». У 1992 р. політологія увійшла до переліку нормативних дисциплін вищої школи та була затверджена як дипломна спеціальність. У цей же період були запроваджені наукові ступені кандидата та доктора політичних наук [29, с.5].

Вагомий вплив на формування української політології здійснила світова політична наука, насамперед закордонні установи, де постійно вивчають українську політичну думку, розвивають політичну науку та аналізують сучасні політичні проблеми й перспективи розвитку нашої держави. До таких установ належать: Український соціологічний інститут у Відні, Український вільний університет у Відні, Український науковий інститут у Берліні, філіал Берлінського університету Фрідріха-Вільгельма, Східно-Європейський дослідний інститут ім. В. Липинського [16, с. 38].

На початку 1990-х років з'явилися перші кафедри політології в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Одеському, Дніпропетровському, Львівському, Харківському Чернівецькому, Прикарпатському та інших національних університетах. Ця дисципліна введена до переліку спеціальностей підготовки фахівців. Вочевидь у науковому колі назріла необхідність вивчати, а подекуди наново відкривати, поняття і явища, актуальність яких була зумовлена перебігом історичних подій у СРСР. Радянські «прототипи» політології не могли надати такої можливості через ті ідеологічні межі, в яких вони виникли та існували. Це були абсолютно штучно створені дисципліни, вивчення яких було обов'язковим в межах тотальної індоктринації молоді, що навчалася [7].

Як обов'язкова навчальна дисципліна політологія з мінімальним обсягом її вивчення – 80 годин – була введена листом Міністерства освіти «Про викладання соціально-гуманітарних дисциплін» від 19.05.1993 р. З 1994 р. цей обсяг було збільшено до 108 годин (лист Міністерства освіти «Про розробку освітньо-професійних програм вищої освіти за відповідним професійним спрямуванням» від 18.02.1994 р.). Паралельно з впровадженням у навчальний процес політології як загальноосвітньої дисципліни було започатковано підготовку фахівців зі спеціальності «Політологія» [29, с. 6]. Станом на 2017 рік обсяг годин для вивчення політології складає 60 годин (2 кредити ЄКТС).

В Україні існує значна кількість наукових фахових видань з політичних наук, зокрема 37 найменувань [27].

Двадцять років існування політології як офіційно визнаної академічної дисципліни та напряду підготовки у вищих навчальних закладах України ознаменували собою завершення процесу її інституціалізації. Відбулося її нормативно-правове оформлення, в цілому окреслено предметне поле політології, визначено проблематику та методи дослідження. Політологія була включена в інфраструктуру наукового знання через створення офіційних інстанцій (кафедр, факультетів, наукових відділів, спеціалізованих вчених рад), розпочалося її впровадження в навчальний процес. Завдяки діяльності науково-дослідницьких центрів, інститутів та професійних асоціацій, а також заснуванню наукових журналів та інших періодичних видань на суспільно-політичну тематику, виходу в світ наукової і навчальної літератури завершилося її становлення як самостійної наукової галузі [28, с.15-16].

Таким чином, політична наука в Україні завершила початковий етап своєї інституціалізації, що проявляється у методологічно впорядкованому продукуванні знань, зокрема – відкритті наукових інституцій, збільшенні кількості як дисертаційних досліджень, наукових публікацій, дослідницьких проектів, так і фахівців-політологів, які професійно займаються вивченням політики як особливої сфери життя людей, пов'язаної з владними відносинами, і аналізують події політичного життя.

Незважаючи на те, що політологія належить до дисциплін гуманітарного циклу вузівських програм навчання студентів, останнім часом ставиться під сумнів потреба її викладання у вищій школі. Додатковим приводом для суперечок в академічному середовищі та у суспільстві загалом став Наказ №642 Міністерства освіти та науки України від 9 липня 2009 року «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента», згідно з яким політологія не є обов'язковою дисципліною для вивчення студентами (спеціалістами медичного та ветеринарно-медичного спрямування) всіх спеціальностей і форм навчання, починаючи з набору 2009 р. [19].

Однак, більшість фахівців вважають, що цілеспрямоване вивчення політології у вищих навчальних закладах є базовим при засвоєнні систематизованих знань щодо демократії. Ґрунтовно вивчивши основи політології, студент має відчувати себе повноцінним громадянином, реальним творцем справжньої демократії, вміти професійно оцінювати реальність (або утопічність) політичної модернізації, яка здійснюється, і тим самим стати на шлях створення політичної філософії життя, формування високих норм моральної поведінки, правової свідомості, активної громадянської позиції [23].

Викладання політології дозволяє вирішувати цілий ряд завдань: формувати у студентів наукові знання про політичну систему суспільства, сприяти оволодінню навичками аналізу політичних відносин, знайомити з принципами класифікації політичних інститутів. Варто наголосити і на виховному потенціалі навчальної дисципліни, яка сприяє формуванню громадянської позиції, що є особливо важливим у

зв'язку з проявом політичного абсентеїзму молоді і її ухиленні від участі в голосуванні на виборах до органів державної влади різного рівня.

В тих чи інших формах політична наука розвивалася зі своїми особливостями в досліджуваних країнах. Про це свідчить створення багатьох національних та регіональних асоціацій та організацій політичних наук. Широкий розмах отримали викладання політології в університетах гуманітарного профілю, а також підготовка бакалаврів, магістрів та докторів у різних сферах політичної науки.

Таким чином, враховуючи сучасні тенденції розвитку політичних знань, політична наука потребує подальшого вдосконалення з метою здійснення актуальних наукових політичних досліджень та прогнозів.

1. Антанович Н. А., Козлова С. А. Развитие политической науки в странах СНГ. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/94360/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%D0%A1%D0%9D%D0%93.pdf> (дата звернення: 15.10.2019).
2. Антанавич Н. А. Преподавание политической науки как направление специальной профессиональной подготовки в Белорусском государственном университете. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/104433> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Вилков А. А. Практика преподавания политологии в вузе: проблемы и перспективы. *Вестник Поволжского института управления*. 2015. № 6 (51). С. 17-22. URL: https://elibrary.ru/publisher_about.asp?pubsid=994. (дата звернення: 15.10.2019).
4. В Узбекистані за радянською традицією заборонили неугодну науку. URL: <https://www.5.ua/svit/v-uzbekystani-za-radianskoiu-tradytsiieiu-zaboronyly-neuhodnu-nauku-92056.html> (дата звернення: 15.10.2019).
5. В Узбекистане политология объявлена лженаукой, ее преподавание в вузах отменяется. URL: <http://www.asiaterra.info/news/v-uzbekistane-politologiya-ob-yavlena-lzhenaukoj-ee-prepodavanie-v-vuzakh-otmenyaetsya> (дата звернення: 15.10.2019).
6. Гаджиев К. С. Политическая наука. М. : Сорос – Международные отношения, 1994. 400с.
7. Галактіонова І. В. До питання про необхідність вивчення навчальної дисципліни «Політологія» як обов'язкової студентами вищих навчальних закладів України. *Український науковий журнал*. 2009. №4. URL: <https://refdb.ru/look/1431510.html>. (дата звернення: 15.10.2019).
8. Денисенко В. М., Матвієнків С. М., Штерн В. Ю. Політологія. Вступ до спеціальності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : Астролябія, 2007. 360 с.
9. Ирхин Ю. В. Политическая наука в США. *Полития*. 2004. № 2. С. 175-199.
10. Ирхин Ю. В. Политическая наука в университетах Канады: Статус, генезис, направления, преподавание. *Полития*. 2004. № 4. С. 150-170.
11. Клингеманн Х. Д. Сравнительный анализ развития политической науки в Западной Европе. *Полис. Политические исследования*. 2008. №3. С.97-117.
12. Кулик В. «Модель Каримова» исчерпала свой ресурс в Узбекистане. URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/model-karimova-ischerpala-svoy-resurs-v-uzbekistane.html>. (дата звернення: 15.10.2019).
13. Майоров Р. Н. Специфика преподавания теоретического знания о политике в американской политологии. *Вестник Московского государственного областного университета*. 2015. №2. URL: <http://www.evestnik-mgou.ru/vi/Articles/Doc/658C>. (дата звернення: 15.10.2019).
14. Медведев Н. П. Проблемы преподавания политологии в высшей школе. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия Политология*. 2014. №2. С.108-115.

15. Мошняга В., Руснак Г. Политическая наука в Молдове: состояние и проблемы. *Проблемы политического анализа*. Часть 2. Кишинев, 2004. С. 3-11.
16. Матвієнків С. Становлення української політології в контексті трансформації суспільства. *Політична наука в Україні: стан і перспективи* : матеріали всеукр. наук. конф. (м. Львів, 10–11 травня 2007 р.). Львів: ЦПД, 2008. – 308 с.
17. Образовательный стандарт. Высшее образование – первая ступень. Специальность 1-23 01 06 «Политология» (по направлениям). Минск, 2013. 36 с. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/106896/1/%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%9E_1-23_01_06-2013.pdf. (дата звернення: 15.10.2019).
18. Общая и прикладная политология: учебное пособие / под общей редакцией В. И. Жукова, Б. И. Краснова. М.: МГСУ; Изд-во «Союз», 1997. 992 с.
19. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента. Наказ Міністерства освіти і науки України № 642 від 9 липня 2009 р. URL: www.mon.gov.ua/newstmp/2009_1/09_07/doc1.doc. (дата звернення: 15.10.2019).
20. Решетников С.В. Политология в Республике Беларусь: теоретико-методологические и прикладные аспекты. Мн., 1999. 142 с.
21. Решетников, С.В., Антанович, Н.А. Политическая наука в Республике Беларусь: традиции и новации. *Проблемы управления*. 2008. № 4 (29). С. 64–68.
22. Решетников, С.В., Антанович, Н.А. Становление и развитие политической науки в Республике Беларусь. *Вестник БГУ*. Сер.3. 2006. № 3. С. 63-70.
23. Рудич Ф. Політична наука чи політологія? *Віче*. 2007. №19. С.17-20.
24. Собрание постановлений правительства СССР (отдел первый). М., 1987. № 24. С. 498.
25. Токарь И. Особенности преподавания политологии в США. *Науковий вісник*. 2014. №2. С.246-263.
26. Толипов Ф.Ф. Политология – профессия XXI века. А в Узбекистане?. *Газета.uz*. 2013. 5 декабря. URL: <https://www.gazeta.uz/ru/2013/12/05/column>. (дата звернення: 15.10.2019).
27. Українські видання з політичних наук у вітчизняних та міжнародних наукометричних, реферативних базах даних. URL: http://library2.stu.cn.ua/na_dopomogu_naukovcyu/ukrainsjki_fahovi_vidannya_v_mizhnarodnih_bazah_danih/politika_naukovi_fahovi_vidannya_ukraini_u_vitchiznyanih_ta_mizhnarodnih_bazah_danih/ (дата звернення: 15.10.2019).
28. Фортельний І. Розвиток політичної науки в Україні: між наукою та навчальною дисципліною. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та аспір. (м.Чернівці, 1 бер. 2012 р.). Чернівці : Букрек, 2012. С. 13-16.
29. Цвих В. Становлення та проблеми розвитку політичної науки в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Питання політології» Харків, 2008. Вип. 13. 193 с.
30. Черняховский С. Инженеры вместо фантазеров URL: <http://www.apn.ru/index.php?newsid=10977> (дата звернення: 15.10.2019).
31. A New Handbook of Political Science / Ed. By R.E.Goodin and H.-D. Klingemann. Oxford : Univ.Press, 1998. 864 p.
32. Dvorakova V. Česká společnost pro politické vědy. URL: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2004/5/obsah/ceska-spolecnost-pro-politicke-vedy.html> (дата звернення: 15.10.2019).
33. Douillet A.-C., Zuanon J.-P. Quarante ans de recherche en sciences sociales. Regards sur le Cerat 1963-2003. Grenoble , Presses Universitaires de Grenoble, 2004. S.101-122
34. Kouba K. «Publikační výsledky českých kateder politikologie a mezinárodních vztahů a jejich výzkumníků v citačních databázích (1990–2010)». *Politologický časopis*. Czech Journal of Political Science. 2011. № 18(4). S. 354-378.
35. Kouba K., Císař O., Navrátil J. The Czech Political Science: A Slow March Towards Relevance? URL: https://www.researchgate.net/publication/285055482_The_Czech_Political_Science_A_Slow_March_Towards_Relevance (дата звернення: 15.10.2019).

References

1. Antanovych, N. A., Kozlova, S. A. Razvytye polytycheskoi nauky v stranakh SNH (The development of political science in the CIS countries). URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/94360/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%D0%A1%D0%9D%D0%93.pdf> (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
2. Antanavych, N. A. Prepodavanye polytycheskoi nauky kak napravlenye spetsyalnoi professyonalnoi podgotovky v Belorusskom hosudarstvennom unyversytete (Teaching of political science as a direction of special vocational training at the Belarusian State University). URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/104433> (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
3. Vylkov, A. A. (2015) Praktyka prepodavaniya polytolohyy v vuze: problemy y perspektyvy (The practice of teaching political science at a university: problems and prospects). Vestnyk Povolzhskoho ynstytuta upravleniya. № 6 (51). S. 17-22. URL: https://elibrary.ru/publisher_about.asp?pubsid=994. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
4. V Uzbekystani za radianskoiu tradytsiieiu zaboronyly neuhodnu nauku. (In Uzbekistan, for the tradition of Radyansky, they disavow science.). URL: <https://www.5.ua/svit/v-uzbekystani-za-radianskoiu-tradytsiieiu-zaboronyly-neuhodnu-nauku-92056.html> (data zvernennia: 15.10.2019). [in Ukrainian].
5. V Uzbekystane polytolohyia obiavlena lzhenaukoi, ee prepodavanye v vuzakh otmeniaetsia (In Uzbekistan, political science is declared pseudoscience, its teaching in universities is canceled). URL: <http://www.asiaterra.info/news/v-uzbekystane-politologiya-ob-yavlena-lzhenaukoj-ee-prepodavanie-v-vuzakh-otmenyaetsya> (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
6. Hadzhyev, K. S. (1994) Polytycheskaia nauka (Political science). M.: Soros Mezhdunarodnye otnosheniya, 400s. [in Russian].
7. Halaktionova, I. V. (2009) Do pytannia pro neobkhdnist vyvchennia navchalnoi dystsypliny «Politolohiia» yak oboviazkovoï studentamy vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy. (To the question of the necessity of studying the discipline of Political Science as a compulsory student of higher educational establishments of Ukraine). Ukrainyski naukovyi zhurnal. №4. URL: <https://refdb.ru/look/1431510.html>. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Ukrainian].
8. Denysenko, V. M., Matviienkiv, S. M., Shtern, V. Yu. (2007) Politolohiia. Vstup do spetsialnosti (Political science. Introduction to the specialty.). Pidruchnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Lviv: Astrolia, 360 s. [in Ukrainian].
9. Yrkhn, Yu. V. (2004) Polytycheskaia nauka v SShA (Political science in the USA.). Polytyia. № 2. S. 175-199. [in Russian].
10. Yrkhn, Yu. V. (2004) Polytycheskaia nauka v unyversytetakh Kanady: Status, henezys, napravleniya, prepodavanye. (Political Science at the Universities of Canada: Status, Genesis, Directions, Teaching). Polytyia. № 4. S. 150-170. [in Russian].
11. Klynhemann, Kh. D. (2008) Sravnytelnyi analiz razvytyia polytycheskoi nauky v Zapadnoi Evrope. (A comparative analysis of the development of political science in Western Europe). Polys. Polytycheskye yssledovaniya. №3. S.97-117. [in Russian].
12. Kulyk, V. «Model Karymova» yscherpala svoi resurs v Uzbekystane («Karimov Model» has exhausted its resource in Uzbekistan.). URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/model-karimova-ischerpala-svoy-resurs-v-uzbekystane.html>. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
13. Maiorov, R. N. (2015) Spetsyfyka prepodavaniya teoretycheskoho znaniya o polytyke v amerykanskoï polytolohyy. Vestnyk Moskovskoho hosudarstvennogo oblastnogo unyversyteta. (Specificity of teaching theoretical knowledge about politics in American political science). №2. URL: <http://www.evestnik-mgou.ru/vi/Articles/Doc/658S>. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
14. Medvedev, N. P. (2014) Problemy prepodavaniya polytolohyy v vysshei shkole. (Problems of teaching political science in high school). Vestnyk Rossyiskoho unyversyteta druzhby narodov. Seryia Polytolohyia. №2. S.108-115. [in Russian].

15. Moshniaha, V., Rusnak, H. (2004) Polytycheskaia nauka v Moldove: sostoianye y problemy. (Political science in Moldova: the state and problems). Problemy polytycheskoho analiza. Chast 2. Kyshynev. S. 3-11. [in Russian].
16. Matviienkiv, S. (2008) Stanovlennia ukrainskoi politolohii v konteksti transformatsii suspilstva. (Formation of Ukrainian political science in the context of transformation of society). Politychna nauka v Ukraini: stan i perspektyvy : materialy vseukr. nauk. konf. (m. Lviv, 10–11 travnia 2007 r.). Lviv: TsPD, 308 s. [in Ukrainian].
17. Obrazovatelnyi standart. Vysshee obrazovanye – perviaia stupen. Spetsyalnost 1-23 01 06 «Polytolohyia» (po napravlenyam). (Educational standard. Higher education is the first step. Specialty 1-23 01 06 «Political Science» (in areas)). Mynsk, 2013. 36 s. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/106896/1/%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%9E_1-23_01_06-2013.pdf. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
18. Obshchaia y prykladnaia polytolohyia: uchebnoe posobyie (General and practical political science) (1997) / pod obshchei redaktsyei V. Y. Zhukova, B. Y. Krasnova. M.: MHSU; Yzdvo “Soiuz”, 992 s. [in Russian].
19. Pro orhanizatsiiu vyvchennia humanitarnykh dystsyplin za vilnym vyborom studenta. (On the organization of study of humanities at the student's free choice). Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 642 vid 9 lypnia 2009 r. URL: www.mon.gov.ua/newstmp/2009_1/09_07/doc1.doc. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Ukrainian].
20. Reshetnykov, S.V. (1999) Polytolohyia v Respublyke Belarus: teoretyko-metodolohycheskye y prykladnye aspekty. (Political science in the Republic of Belarus: theoretical, methodological and applied aspects). Mn., 142 s. [in Russian].
21. Reshetnykov, S.V., Antanovych, N.A. (2008) Polytycheskaia nauka v Respublyke Belarus: tradytsyy y novatsyy. (Political Science in the Republic of Belarus: Traditions and Innovations). Problemy upravleniia. № 4 (29). S. 64–68. [in Russian].
22. Reshetnykov, S.V., Antanovych, N.A. (2006) Stanovlenye y razvytye polytycheskoi nauky v Respublyke Belarus. (Formation and development of political science in the Republic of Belarus). Vestnyk BHU. Ser.3. № 3. S. 63-70. [in Russian].
23. Rudych, F. (2007) Politychna nauka chy politolohiia? (Political science or politologie?). Viche. №19. S.17-20. [in Ukrainian].
24. Sobranie postanovlenyi pravytelstva SSSR (otdel pervyi). (Collection of decrees of the government of the USSR). M., 1987. № 24. S. 498. [in Russian].
25. Tokar, Y. (2014) Osobennosti prepodavaniia polytolohyy v SShA. (Features of teaching political science in the United States). Naukovyi visnyk. №2. S.246-263. [in Russian].
26. Tolypov, F.F. Polytolohyia – professyia XXI veka. A v Uzbekystane? (Political science is the profession of the 21st century. And in Uzbekistan?). Hazeta.uz. 2013. 5 dekabria. URL: <https://www.gazeta.uz/ru/2013/12/05/column>. (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].
27. Ukrainski vydannia z politychnykh nauk u vitchyznianskykh ta mizhnarodnykh naukometrychnykh, referatyvnykh bazakh danykh. (Ukrainian political science publications in national and international scientometric, abstract databases.) URL: http://library2.stu.cn.ua/na_dopomogu_naukovcyu/ukrainsjki_fahovi_vidannya_v_mizhnarodnih_baza_h_danih/politika_naukovi_fahovi_vidannya_ukraini_u_vitchiznyanih_ta_mizhnarodnih_bazah_danih/ (data zvernennia: 15.10.2019). [in Ukrainian].
28. Fortelnyi, I. (2012) Rozvytok politychnoi nauky v Ukraini: mizh naukoiu ta navchalnoiu dystsyplinoiu. (The development of political science in Ukraine: between science and discipline). Rozvytok politychnoi nauky: yevropeiski praktyky ta natsionalni perspektyvy: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. stud. ta aspir. (m.Chernivtsi, 1 ber. 2012 r.). Chernivtsi : Bukrek, C. 13-16. [in Ukrainian].
29. Tsvykh, V. (2008) Stanovlennia ta problemy rozvytku politychnoi nauky v Ukraini. (Formation and problems of political science development in Ukraine). Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Pytannia politolohii» Kharkiv, Vyp. 13. 193 s. [in Ukrainian].
30. Cherniakhovskiy, S. Ynzhenery vmesto fantazerov. (Engineers instead of fantasists) URL: <http://www.apn.ru/index.php?newsid=10977> (data zvernennia: 15.10.2019). [in Russian].

31. A New Handbook of Political Science (1998) / Ed. By R.E.Goodin and H.-D. Klingemann. Oxford : Univ.Press, 864 p.

32. Dvorakova V. Česká společnost pro politické vědy. URL: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2004/5/obsah/ceska-spolecnost-pro-politicke-vedy.html> (дата звернення: 15.10.2019). [in Czech].

33. Douillet A.-C., Zuanon J.-P. (2004) Quarante ans de recherche en sciences sociales. Regards sur le Cerat 1963-2003. Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, S.101-122. [in French].

34. Kouba, K. (2011) «Publikační výsledky českých kateder politologie a mezinárodních vztahů a jejich výzkumníků v citačních databázích (1990–2010)». *Politologický časopis. Czech Journal of Political Science*. № 18(4). S. 354-378. [in Czech].

35. Kouba K., Císař O., Navrátil J. The Czech Political Science: A Slow March Towards Relevance? URL: https://www.researchgate.net/publication/285055482_The_Czech_Political_Science_A_Slow_March_Towards_Relevance (дата звернення: 15.10.2019). [in Czech].

Madryha Tetiana, Kobets Yuliia. Development of political science: world experience and national practice

The article attempts to study the peculiarities of political development science and forms of professional communication in countries such as the USA, Canada, France, United Kingdom, Czech Republic, Ukraine, Russia, Belarus, Moldova, Uzbekistan. Conclusions are made about different time periods of institutionalization of political science in the studied countries, which is connected with the peculiarities of historical development.

Key words: political science, political science, association, politics, high school.